

FILM

141 PERC A BEFEJEZETLEN
MONDATBÓL

Lassú sodrású és mégis drámai, összetett szövetű film. 141 percben, egy cseppben az egész tenger. Fábrinak ezúttal is sikerült bebizonyítania, hogy a film s az irodalom egymást támogató művészetek. Legújabb filmjének alapjául Déry Tibor *A befejezetlen mondat* című regénye szolgált, amely nagy-szabású dokumentuma a harmincas évek magyar társadalmának, és amelynek jelentőségét Lukács György a következőkben fogalmazta meg: „*A befejezetlen mondat*tal, a Parcen-Nagy család sokoldalú, mély, átfogóan kritikus ábrázolásával vonult be a világ-irodalomba az imperialista korszak magyar kapitalista társadalmának képe egész szörnyűségében és emberi ellentmondásaival.” A filmnek sikerült megőriznie a regény hangulatát és elemző módszerét, anélkül, hogy annak számtalan, egymás mellett futó, egymást keresztező cselekményszálának, asszociációjának, érzelmének és gondolatának visszaadására törekedett volna. Ez a rendezőnek Parcen-Nagy Lőrincel való azonosulásából következik. Tehát a film — a regény objektív ábrázolásától eltérően — szubjektív intenzív ábrázolást választotta; Lőrinc belső világába hatolva, annak gondolataival és érzelmeivel járja végig a meg nem értések és elutasítások útját. Ezáltal a rendező mindent kizár a filmből, ami kívül esik Parcen-Nagy Lőrinc élményein és tapasztalatain, mégis hű marad Déry gondolatvilágához.

Macskaköves, ázott út, barátságtalan

141 perc A befejezetlen mondatból. Rendezte: Fábri Zoltán, operatőr Illés György, színészek: Bálint András, Csomós Mari, Dayka Margit, Latinovits Zoltán, Apor Noémi, Kern András, Sáfár Anikó.

utca képével, az otthontalanságot jelképezve indul és zárul a film: keretet adva Lőrinc elégikus visszatekintésének. A film vázát két erőszakos halál alkotja, amelyekre koncentrált és épül a cselekmény. Vidovics Miklós lelővi Markot Bélát, a Csáky utcai kocsmában beszélgető munkástársaság egyik tagját, és Parcen-Nagy Károly öngyilkosságot követ el. A két ember halála összekapcsolódik és egymásnak válasszol: az egyik a munkásokra nehezedő terrort, a másik a polgárság hanyatlását, bomlását jelképezi. Lőrinc életében a két egymással érintkező esemény sorsmeghatározó lesz, különböző pszichikai folyamatok elindítója. A fiatal munkás meggyilkolásával kapcsolatban — a Fábri-filmek más hőseihez hasonlóan — Lőrinc sem tudott határozott igent vagy nemet mondani. Gyenge volt a döntő helyzetben, a hajdani baráti viszony kötelékét nem tudta eltépni; szégyellte tudomásul venni, hogy Vidovics olyan, amilyen. Ezért hangtalanul tűri, hogy ugyanazon az utcasarkon, ahol a munkást lelőve találta, Kesztyűs a film végén véresre verje. Apja halálával megpróbálja megszakítani kapcsolatait osztályával, és a munkások életéhez, a mozgalomhoz próbál menekülni, de a Rózsánéval, Péterrel és Évivel kialakított viszonya beteljesületlen. A filmbeli Rózsáné még határozottabban foglal állást Lőrincel szemben, mint a regénybeli; a film a kapcsolatteremtés minden lehetséges szálát elvágja. A regénytől eltérően a filmben a regénybeli Éva két szerelme egyé forr össze, és így Lőrincel való kapcsolata mindkettőjük számára átélt és beteljesült. Évának azonban utaznia kell, és ő képes lemondani a boldogságról a mozgalom ügyéért. A beteljesüléshez közeledő harmóniát a szomorú búcsúzás zárja le örökre. Éva pedig, a szimbólummá vált „illegális táská”-val, a helytállás tisztá, költői

jelképévé válik Csomós Mari kitűnő interpretálásában.

A 141 perc *A befejezetlen mondatból* időfelbontásos technikáját tekintve a *Nappali sötéttséggel, a Húszt órával* és az *Utószezonnal* rokonítható. A filmben az idősíkok két megnyilvánulását vizsgálhatjuk: az egyik az emlékekben, visszatekintésekben, a másik a köznapi cselekvésekben. A kettő egységet alkot: Parcen-Nagy Lőrinc pesti vándorlásai, szellemi kalandjai során mindegyre felidéződő gondtalan, védett gyermekkor vagy a napsütéses dubrovnikai pihenés emlékei; a múltnak már jelképpé vált mozzanatait, az azóta átélt újabb és újabb események és élmények hatására átértékelődnek: egyes emlékképek, egyes részletek még hangsúlyosabbá válnak, míg mások elvesztik jelentőségüket. Múltban történt események, alakok egymásra verítődnek, variálódnak és behelyettesítődnek. (Lőrinc képzetében így jelenhet meg Péter és Kesztyűs a Parcen-Nagy család teadélutánján.) Lőrinc emlékei a személyiség mélyrétegeiből, a lélek titkos övezeteiből törnek elő, s valahányszor nehéz helyzetbe kerül, ellenállberőre van szüksége, felmutatnak valamit a múlt tündérajátékaiból. A tárgyak is nagy szerepet kapnak az emlékek játékában. Az emlékezés képsoraiban jelentésük állandóan alakul, változik. Például a teáscsészék hol reális, hol pedig a legképtelenebb helyzetekben jelennek meg. A kezükben teát kavargató családi kép többször visszatérő emlék, mind émeletítőbb hatást kelt felidézőjükből. Parcen-Nagy Károly bíborpiros dolgozósobája, a szép bútorok, a finom porcelánok, a virágok mögött ott érződik a formáság, léleketelenség, üresség és hazugság.

Az emlékekben és a valóságban megjelenő alakokat, tájakat a lágyság és keménység, alapszínváltozások, erősen kirajzolódó vagy elmosódó kontúrok mind azt bizonyítják, hogy az ope-

ratőr (Illés György) a rendező egyenrangú társalkotója és sikerük közös.

A filmben Bálint András Parcen-Nagy Lőrinc figuráját magas fokú szakértelemmel, átérzve és átélve formálta meg. Eleinte mindenhol, a családban, a társaságban, az utcán „olyan észrevétlenül húzódtott meg, mint a kötőszó a mondat szerkezetében”. Elszakadva osztályától tétlenségét és tehetetlenségét mind határozottabb álláspontja váltja fel (például a Margit-hídon játszódó Wavra-jelenetben stb.). A színészeket is csakis dicsérni lehet: Dayka Margitot, hogy Hubka néni alakját olyan rokonszenvesse, emberivé tette; Orosz Lujzát Rózsáné kitűnő alakításáért; Latinovits Zoltánt Wavra szerepében stb.

Fábrinak legújabb filmje is szervesen kapcsolódik előző filmjeinek problémájához: az egyén és az őt körülvevő társadalom díszharmóniája rendszerint konfliktusokban jut kifejezésre, és legtöbb esetben tragédiához vezet.

HAJNAL Jenő

A CÁPA

Hollywood ismét felfedezte és igazolta, hogy a nézőkre való alapos ráijesztés legtöbb esetben biztos kasszasiker; éppen ezért nem csoda, hogy jól jövedelmező divatot csinált a katasztrófa-filmekből. Ennek a divathullámnak egyik újabb alkotása *A cápa*, Steven Spielberg legújabb filmje, amely minden idők legnagyobb üzleti sikerévé vált. A filmet, mielőtt az európai mozikban megjelent volna, óriási reklámhadjárat előzte meg, és így nem meglepő, hogy az európai néző mért

A cápa, rendező: Steven Spielberg, szövegvíró: Peter Benchley, színészek: Roy Scheider, Robert Shaw, Richard Dreyfuss, Lorraine Gary, Murray Hamilton és még sokan mások.